

סדנת ירושלים לשימור
ע"ש יעל לוין
JERUSALEM / HISTORICAL
PRESERVATION AND URBAN RENEWAL

דניאל מייסה 18 Daniel Maissa	אביה בן-יקר 04 Avia Ben-Yakar +
יעל קאופמן 20 Yael Kaufman	סיגל כהן Sigal Cohen +
אביגיל רוזנשיין 22 Avigail Rosenshine	הדי מ. עורי Hedi Mirit Ohry
רועי קורמן 24 Roi Korman	אלעד גולדנברג 12 Elad Goldenberg
שירה שפיגלמן 26 Shira Shpigelman	עומרי ווסטמארק 14 Omri Westmark
	גיל כהן 16 Gil Cohen

מנחים Advisors

אדר' שמואל גרואג, אדר' שירה שפרכר-סגלוביץ', אדר' ברק טפר
Arch. Shmuel Groag, Arch. Shira Sprecher-Segalovitz, Arch. Barak Tepper

JERUSALEM / HISTORICAL PRESERVATION AND URBAN RENEWAL

Study Unit C: Preservation Studio addresses the study of the Israeli domain from the perspective of cultural heritage preservation, while focusing on the professional knowledge and contemporary discourse in this field. The studio work is integrated with the Jerusalem Preservation Workshop, with the support of the Yael Levin Foundation. It is our view that preservation should be read as an ethical and cultural system that supplies the framework in which a specific society can conduct an ongoing discussion of its identity in general, and its relation to the built environment in particular. The results of the discussion are manifested in the selection of sites designated for preservation, and the modes of planning and executing preservation projects. The studio focuses on the increasing importance of preservation, both as a tool of developing the space and as a vehicle for a cultural-social-political change. Our aim is to examine how preservation can be a means for managing the transformation of development and urban renewal, within a complex economical-social-political reality.

The studio focuses on the development of new programs incorporated in preservation sites, and underscores the planning development, down to the architectural detail. The point of departure of this project is a historical research, extensive documentation file and a significance document.

As part of the examination of the discourse of preservation as a relevant and significant tool of the architectural feats in the Israeli space, the discussion and practice in the studio focus on the examination of the limitations of the preservation discourse and its theoretical and practical assessment. Among the subjects that were studied as a part of the Unit's activity in recent years are: the preservation of urban textures from different periods in Jerusalem and Tel Aviv, the preservation of the industrial heritage of Ashdod Port, preserving the modernist heritage of architect Erich Mendelsohn, the preservation of the Israeli project in Bat Yam, Rishon LeZion and Arad, preservation in the Kibbutzim and many other diverse issues. This wide range, which also encompasses this year's graduation projects, provides a panoramic view of the forefront of today's preservation discourse, as well as what should form a part of it in the future.

סדנת ירושלים לשימור ע"ש יעל לוין

בצלאל
אקדמיה
לאמנות ודизайן
ירושלים

Bezael
Academy of
Arts and Design
Jerusalem

"יחידת לימוד ג': סטודיו שימור" עוסקת בלימוד המרחב הישראלי מנקודת המבט של שימור מורשת תרבותית, תוך התמקדות בידע המקצועי ובשיח העכשווי בתחום זה. עבודת הסטודיו משולבת ב"סדנת ירושלים לשימור" הנתמכת על ידי קרן יעל לוין. את השימור יש לקרוא לתפיסתנו כמערכת אתית ותרבותית במסגרתה מנהלת חברה נתונה דיון מתמשך בזהותה בכלל, וביחסה לסביבה הבנויה בפרט. תוצאותיו של הדיון מוצאות ביטוי בבחירת האתרים שנקבעים לשימור, ובאופנים בהם מתוכננים ומבוצעים פרויקטי שימור. הסטודיו מתמקד בחשיבותו ההולכת וגוברת של השימור הן ככלי של פיתוח המרחב, והן כמנוע לשינוי תרבותי-חברתי-פוליטי. מטרתנו היא לבחון כיצד יכול השימור להוות כלי לניהול השינוי של פיתוח ושל התחדשות עירונית, בתוך מציאות כלכלית-חברתית-פוליטית מורכבת.

הסטודיו מתמקד בפיתוח פרוגרמות חדשות המשולבות באתרים לשימור ושם דגש על פיתוח תכנוני עד לרמת הפרט האדריכלי. נקודת המוצא לפרויקטים אלו הינה מחקר היסטורי, תיק תיעוד מקיף ומסמך משמעות. כקורס תומך לסטודיו מועבר חומר תיאורטי כללי הדין בתולדות השימור ובמקרי בוחן רלוונטיים לעבודת הסטודיו ומשולב בסיוורים לימודיים.

כחלק מבחינת שיח השימור ככלי רלוונטי ומשמעותי לעשייה האדריכלית במרחב הישראלי, מתמקדים הדיון והעשייה בסטודיו בבחינת גבולות שיח השימור ובבחינתו התיאורטית והפרקטית גם יחד. בין הנושאים אשר נחקרו במסגרת פעילות היחידה בשנים האחרונות: שימור מרקמים עירוניים מתקופות שונות בירושלים ובתל-אביב, שימור מורשת תעשייתית של נמל אשדוד, תחנות הקמח ומגדלי המים, שימור מורשת המודרניזם של האדריכל אריך מנדלסון, שימור הפרויקט הישראלי בבתיים, בראשון לציון ובערד, שימור בקיבוצים ועוד נושאים רבים אחרים. מנעד רחב זה, הכולל גם את פרויקטי הגמר של שנת הלימודים הנוכחית, מעניק תמונה מקיפה של חזית שיח השימור כיום, לצד היבטים שאמורים להוות חלק משיח זה בעתיד.

אביה בן-יאקר
Avia Ben-Yakar

סיגל כהן
Sigal Cohen

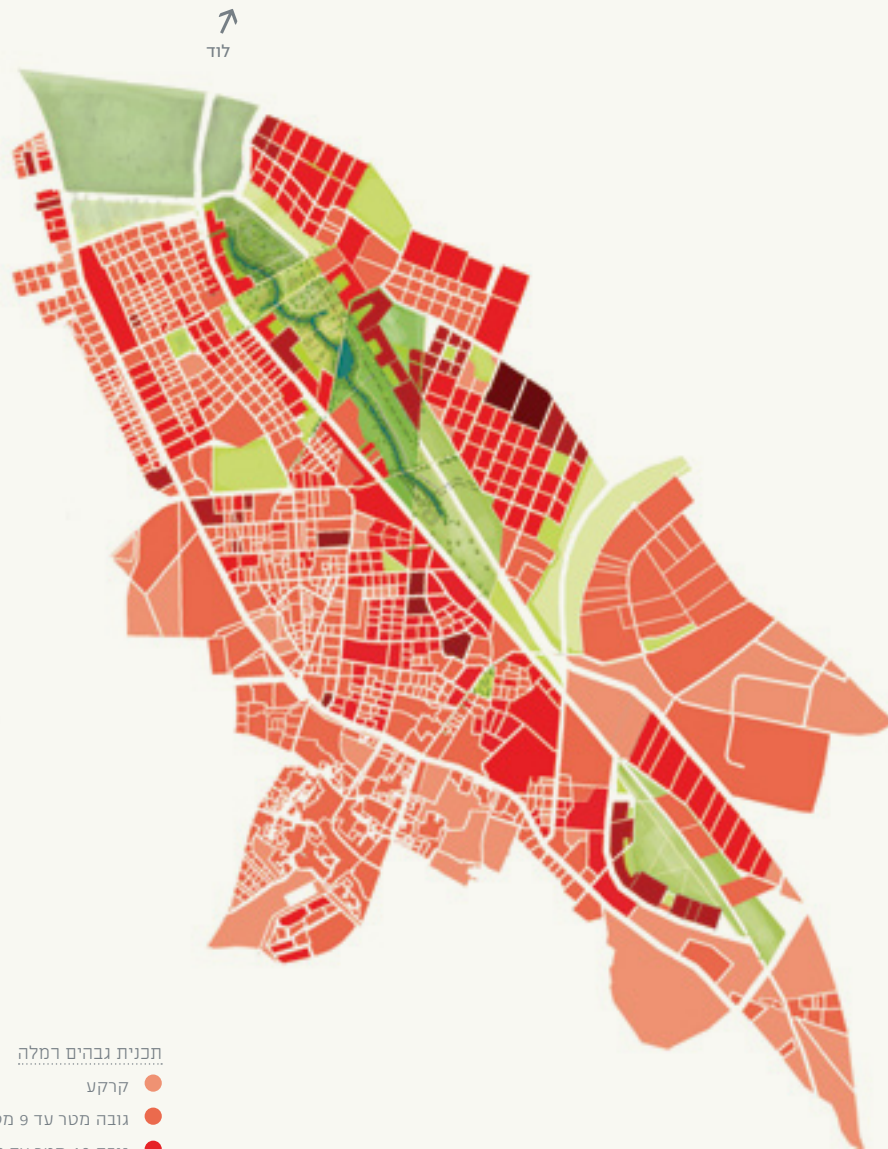
הדי (מירית) עורי
Hedi (Mirit) Ohry

ה מס י ל ה

THE RAILWAY PROJECT IN RAMLA

מהתפוררות להתעוררות
From Disintegration to Rejuvenation

הפרויקט עוסק בעיר רמלה כנקודה אסטרטגית בתוואי הרכבת הראשון בארץ, קו יפירושלים. רמלה, אחת הערים הערביות המרכזיות בארץ, עברה שינויים רבים ובתקופת המנדט פותחה על ידי הבריטים וחזרה לגדולתה. לאחר קום המדינה ועד היום נחלש הגרעין הפעיל של העיר, כאשר העיר המעורבת עוברת תהליכי הרס באזור העיר העתיקה ובמרקמיה, לצד בעיות תחבורה, דמוגרפיה ותעסוקה. לאורכו של תוואי הרכבת ישנה רצועה המהווה דופן ומובלעת עירונית ריקה. אנו מציעות לרתום אזור זה לפעולת חיבור חלקי רקמותיה, עיבוי השכונות ויצירת פארק עירוני המחייה את דופן העיר ומחזק את הגרעין הפעיל. התוואי מתחדש ברכבת קלה הקושרת את רמלה לתחנת האם בלוד ואת חלקי העיר השונים. שימור והחיאה של ציר הרכבת ההיסטורי והשמשותו מחדש כציר רכבת קלה משמרים את משמעותו הארצית ומהווים מנוף לאיחוי והתפתחות חלקי העיר.

תכנית גבהים רמלה

- קרקע ●
- גובה מטר עד 9 מטר ●
- גובה 10 מטר עד 20 ●
- גובה 21 מטר עד 35 ●
- גובה 36 מטר עד 50 ●

קמפוס רחוב - רמלה STREET CAMPUS - RAMLA

הפרטים – אלמנטים מעוררי ידע / מקדמי למידה שייצרו פלטפורמה לימודית אפורמלית וחינוך בין התושבים לסטודנטים. אלמנטים אלו יוצבו בגבול הקמפוס עם הרחוב.

אספקט השימור שיתבטא ברחוב יחול גם על המבנים ההיסטוריים המועטים שנותרו וגם על המאחרים יותר, כאשר על האחרונים יבוצעו התערבויות מינוריות שיחברו אותם לרחוב ולמרקמים ההיסטוריים, על מנת לייצר רחוב פעיל בעל קנה מידה אנושי. פעולה זו היא כלי פיתוח ארכיטקטוני ברקיימא, שבא לצד ציפוף והוספת בינוי בשטחים הפתוחים.

+972-50-8440937 . 14m1984@gmail.com

רחוב נורדאו בו התמקמתי מחבר בין אזור הרכבת המחודש המוצע לבין העיר העתיקה. לאחר יצירת אזור עירוני פעיל באמצעות פריסת מהלך תחבורתי חדש בין רמלה ללוד, אני מתכננת למקם באזור החיבור קמפוס חינוכי לינארי בין העיר העתיקה לפארק הרכבת. ברחוב ניתן להבחין במאפיינים אדריכליים מתקופות זמן שונות, המייצרים מערכת יחסים מורכבת. שטחים גדולים ריקים ובניה חדשה ומסתגרת מונעים את תפיסת המקום כרחוב בעל זהות יחודית.

הפרויקט בוחן את אפשרויות ההתערבות בשלושה קני מידה:

הרחוב – קמפוס רחוב שיתחיל ברחוב נורדאו ותיד להתפשט לרחובות הסמוכים. הכנסת הקמפוס לרחוב וטשטוש הגבול ביניהם, יאפשרו שילוב בין התרבויות השונות, במטרה לקדם ולחזק את האוכלוסיה המקומית.
מפגש – צמתים ומרחבים ציבוריים המייצרים את המפגשים השונים בין האוכלוסיות, המרקמים ונקודת ההשקה ביניהם.

הרחוב שחזר למרחב WONDERING & WANDERING ABOUT STREET SPACE

אזור מתחם הרחובות יצחק שדה – טשרניחובסקי מהווה דופן ונקודת קצה בהתפתחות רמלה. האזור מורכב משלושה מרקמים המעידים על התפתחות העיר: מרקם העיר העתיקה, המרקם המנדטורי והמרקם הישראלי שהתווסף לאחר 1948.

הרקמות שנוספו לעיר העתיקה אינן שלמות וכיום חסרים בהן מוקדים וחללים ציבוריים. מתוך לימוד מתחם השוק בעיר העתיקה מציע הפרויקט מהלך משולב של השלמת המרקמים החסרים עם שילוב של מהלכי שיטוט בסמטאות וחללים שאינם מתגלים במבט ראשון. רכיב השיטוט של גרעין העיר, משולב בכל מרקם תוך שמירה על מאפייניו העיקריים.

פעולת ההתערבות מתבצעת מתוך כוונה לשמור על רחוב יצחק שדה כפי שהוא כיום, כרחוב שקט בעל אופי מגורים, כאשר רחוב טשרניחובסקי מוגדר מחדש בדפנותיו בהתאם לתכנון המנדטורי. העמדת הבינוי מאפשרת שיטוט ברחובות ובחללים ציבוריים הקושרים אותו לרחוב יצחק שדה, לעיר העתיקה, לקריית הממשלה ולאזור תוואי הרכבת המתחדש.

השינוי המורפולוגי בתוספות הבינוי מקביל להשתנות הרקמה העירונית ומהווה עדות לציר הזמן של העיר.

שומר מקום SAVING A PLACE

סוד החצרות ברמלה המנדטורית The Secret Courtyards of Mandatory Ramla

פרויקט הרכבת ברמלה עסק בקנה המידה העירוני, חשף ומיחזר רצועה מוזנחת ובכך חיבר בין חלקיה השונים כמו גם בינה לבין שכנתה לוד. האזור החדש מייצר מגוון פעילויות עירוניות ופארק מטרופוליני.

בהתייחסותי לפרויקט ברמלה ובניתוח החיבור בין העיר העתיקה לאזור הרכבת המחודש, נגלה אזור יחודי: מתחם השופטים. המתחם תוכנן בקפידה על פי מיטב מסורת התכנון של האימפריה הבריטית אשר בגרסתה המקומית הכילה מאפייני בניה עירוניים ערביים קלאסיים. במהלך לימוד של מאפייני העיר המנדטורית הערבית, התגלה עולם תוכן עמוק, שהמחקר עוד רחוק מלהשלימו. הפרויקט מבקש לעשות שימוש במאפייני העיר המנדטורית, בשילוב הכלים התכנוניים הרלוונטים לבניה העכשווית.

הלב הפועם של מתחם השופטים הוא במאפיינים הלא-מוחשיים המתבטאים ביחסי שכנות, ארוח ומסחר תוססים. אלו התרחשו בעבר הרחוק בחצרות, בגגות ובגינות פנימיות, ועדיין מתקיימים בחלקם גם בעיר המורכבת והמעורבת.

ברמה הפיזית, מרבית המבנים המנדטוריים נהרסו והמרקם נשאר פרום, זנוח ורק מאזכר את מה שהיה. בעקבות הבתים שנהרסו ובמקומם, יצרתי מערך בינוי חדש הנרקם סביב חצרות ונוכחותם החסרה של המבנים. על ידי גריעת תוואי הבניין החסר מהבניין החדש, תוספת חצרות עיליות או עיבוי המרווחים בבניינים הקיימים, נוצר שדה של חצרות ומקומות מפגש.

יצירת מרחב חדש, תוך שימוש במאפייני הבניה הערבית, מאפשר המשך חיי שכנות מתחשבים ופעילים תוך הנחת "הנעלם".

סְמִיכַת רִגְיֹשׁוֹת SENSITIVITY QUILT

שימור ופיתוח בדרך שכס-רחוב אילת ודרך יפו בתל-אביב
Preservation and Development on Nablus Road-Eilat Street
and Yaffo Street in Tel Aviv

פרויקט זה הינו תולדה של מציאות המגדלים המנותקים מהמרקם העירוני המכיל אותם, תוך התמקדות באחד מהם – מגדל נווה צדק. הפרויקט מציע להתמודד עם עוולות אלו בעזרת "סמיכת הרגישות".

"סמיכת הרגישות" היא כלי ניתוח אלגוריתמי המהווה בסיס לתכניות שימור, אותו ניתן ליישם בכל מרקם בנוי לשימור. כלי זה נסמך על ההבנה כי שימור אינו הקפאת מצב קיים וגם לא שיחזור היסטורי שאינו מתאים למציאות העירונית והכלכלית העכשווית. במהותו הוא גם לא נועד להיות כלי הפוגע במרקם העירוני ומשרת קבוצת אוכלוסייה מצומצמת. דרך שכס, אשר בחלקה מכילה כיום את רחוב אילת ודרך יפו, הייתה אחת מהדרכים הראשיות לנמל יפו מתחילת המאה ה-19. לאורך הדרך ניתן לזהות סגנונות בניה שונים, מבתי באר הנושקים למבנים שנבנו ברוח המודרניזם, מבנים טמפלרים, מבני תעשייה זעירה, מבנים עות'מנים ועד למבנים מתועשים. כל אלה, המהווים מעין קטלוג של סגנונות בניה המצויים בארצנו, נכנעים לכף הדחפור כשבמקומם קמים מגדלים מנותקים ומרוחקים מהמציאות. במסגרת הפרויקט וכהצגת אלטרנטיבה למדיניות הנוכחית של עיריית תל-אביב, התמקדתי בחלק הדרך שבו מתרחש ערוב סגנוני זה ומתקיים ריכוז גבוה של ערכים אשר אני סבור שיש לשמר. את "סמיכת הרגישות" ארגתי מערכי השימור המקובלים בתורת השימור הקיימת, עליהם נוספו משקולות נוספות כגון: סמיכות לסגנון בניה אחר, אפשרות לתוספות בניה וייחוד במרקם. משילוב אלגוריתמי של ערכים אלו התקבלה שמיכת השימור כמרחב תלת-ממדי. מרחב זה מגלם את פוטנציאל הפיתוח והשימור של האתר וממנו נגזרים נפחי הבניה אשר כאמור, יתחשבו בקיים ויאפשרו את פיתוח החדש. הצעתי היא אם כן תכנית פיתוח אלטרנטיבית, אשר משמרת מחד ערכים הראויים לשימור לאורך הציר ומאידך מכשירה נפחי בניה גדולים אשר יעודדו את פיתוח האזור ויתנו מענה לצרכים עכשוויים, כגון ציפוף והתחדשות.

נווה שאנן - פיגום עירוני NEVE SHA'ANAN - URBAN SCAFFOLDING

כבר מראשיתה, תל-אביב נבנתה ועוצבה על-ידי גלי הגירה מסיביים מכל רחבי העולם אשר הטביעו בה את חותמם. בחלוף הזמן התהוותה העיר לכדי קונגלומרט של מרכז עירוני רב-שכבתי לצד תת-מרחבים אתנו-אורבניים, אשר אחד הבולטים מביניהם היא שכונת נווה-שאנן. השכונה, שהחלה את דרכה כאוטונומיה כפרית, היוותה למעשה חלופה רעיונית לאחוזת בית ותוכנית גדס, כשבבסיסה עמדה תוכנית המנורה והכמיהה למסורת היהודית. נסיבות הקמתה, כמפלט עבור פליטים יהודים אשר עזבו את יפו בעקבות פרעות תרפ"א, היוו מרכיב מרכזי בבידולה כבר מראשית ימיה כחצר האחורית של העיר הלבנה.

ברבות השנים וכתוצאה מהקמתם של מרכזי ותחבורה מסיביים בתחומה, התחלפה אוכלוסייתה ללא הרף, כאשר בחמש השנים האחרונות מרבית תושביה נמנים עם מבקשי מקלט מקרן-אפריקה אשר חצו את הגבול ממצרים. נוכחותם של אלפי בני אדם חסרי כל על תא שטח של קמ"ר בודד בלבו של כרך עירוני, הולידה תופעות חברתיות ועירוניות חסרות אחריות במדינת ישראל, הן במגרעות העצומות והן באיכויות הנדירות בהן הן ניחנות.

החזון שעמד לנגד עיני בפרויקט הוא זיקוק אותן סגולות עירוניות מתוך הקונסטלציה הנוכחית על ידי מתן מענה, ולו חלקי, למצוקות היום-יומיות עימן נאלצים מבקשי המקלט להתמודד במציאות הקיימת.

האמצעי בו בחרתי להשתמש לצורך מימוש החזון מתחלק לשלושה אלמנטים: הקמת מעטפת פיגומית פריקה לאורך חזיתות המבנים הפונות לרחוב, שנועדה לספוג את ההתרחבות המבנית הנדרשת ולייצר רחוב עילי מסחרי; מימוש התב"ע הקיימת והרחבה דו או תלת-קומתית של בתי השכונה; והקמתם של מטבחים ציבוריים בחצרות הפנימיות הפזורות בין המבנים.

לצורך בחינת הרעיון התמקדתי ברחוב פיין, בקטע שבין רחוב סולומון במערב לרחוב בני-ברק במזרח, תוך פירוט מלא של מימוש הפרויקט על המבנה ברחוב פיין מס' 4, בית קובנסקי.

דרך הנרטיב ROUTE NARRATIVE

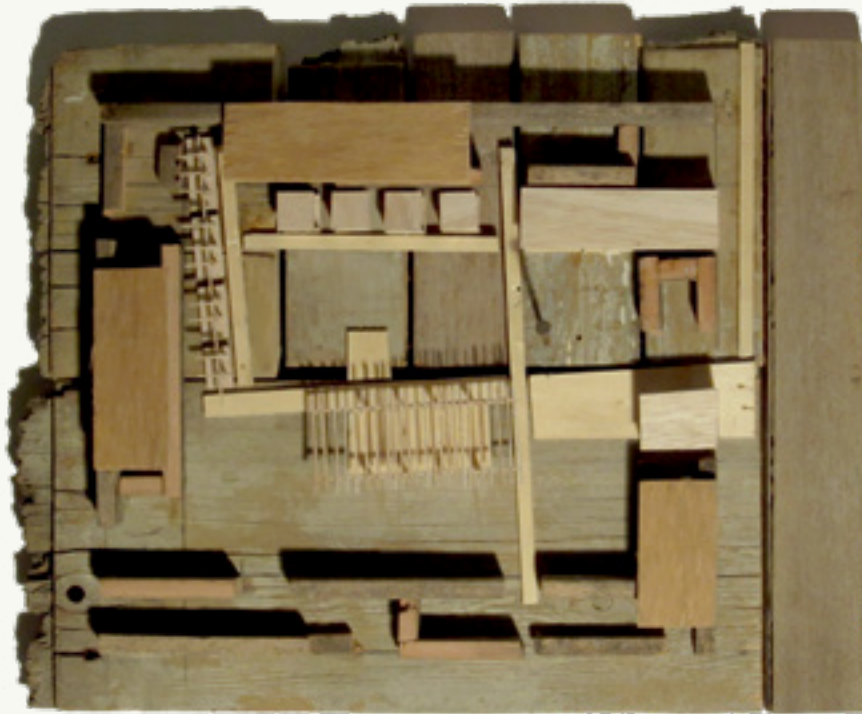
עבודה זו עוסקת ב'מרחב הדרך' כמרחב מחיה לימינלי. זהו מרחב זמני שבו האדם חי כזר. הדרך מורכבת מתחנות אשר התנועה ביניהן מתבצעת במקצב של צעידה ומנוחה. האדם אשר הולך ב'מרחב הביניים' נמצא 'על הסף' במובן הפיזי אך גם במובן הרוחני.

מכיוון ש'מרחב הדרך' מתפקד במקביל כ'מרחב קבע' ובנוסף מכיל הצטלבויות של דרכים אחרות, התשתית הלינארית היא בעצם פרגמנט מרשת אוניברסלית של דרכים. ככל שהסבך צפוף יותר כך מרחב המחיה הלימינלי מאבד את הלינאריות ולכן ערכו של היעד מתגמד.

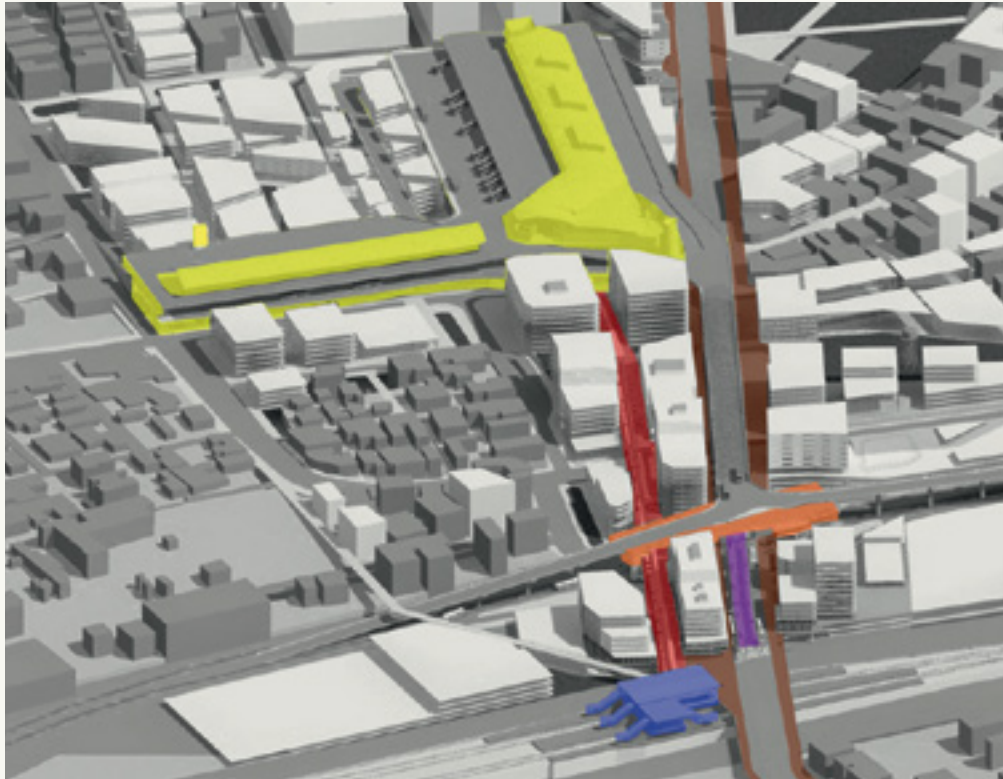
מגוון הדרכים בארץ ישראל מעיד על תופעות תרבותיות רבות, בקני מידה שונים, מהעת העתיקה ועד היום. כל תוואי דרך מכיל אלמנטים פיזיים טיפוסיים, תומכי מסלול, אשר מאפיינים את הנרטיב של אותה הדרך. רצף של אלמנטים מסוג זה מתפקד יחד כתשתית המאפשרת לאדם להגיע ליעדו. מצבור דרכי התרבות בישראל מאפשר להולך בדרכים לעבור מסיפור לסיפור, באמצעות אלמנטים שקיימים על הדרכים, אשר מספקים לו שרות ותנאי מחיה.

באופן טבעי, נקודת הצטלבות בין שתי דרכים ראשיות הופכת בעצמה למוקד (מפגש, מסחר או התישבות) המכיל אלמנטים של שהיה ומנוחה. אף על פי כן, ישנן הצטלבויות של דרכי תרבות שטושטשו, הזנחו ונמחקו מפני השטח, ומתקיימות בזכרון בלבד.

עבודה זו מציגה התמודדות עם אותן הצטלבויות אפשריות שקיומן עומעם, על ידי תכנון ויצירת מפגשים ביניהן. עקרונות התכנון נובעים מהרצון לשמר את דרכי התרבות בישראל והסביבה, ולפתח תשתית המאפשרת לחוות את המרחב דרך מגוון נרטיבים. אלמנטים של מנוחה, לצד צעידה, מאפשרים לאדם לחוות את הדרך כמרחב מחיה רציף, ללא סטיות מהתוואי הלינארי, תוך שמירה על האיכויות הלימינליות שמאפשרת ה'דרך' כמושג.

חאן בתוך חאן ג'וחאדר, רמת הגולן
מודל, קנה מידה 1:200

מרכזית בעיר CENTRAL IN THE CITY

תל-אביב היא עדיין לא תל-אביב. היא בונה את עצמה משכונות מגורים ומקדשת אותן, אך תל-אביב היא מה שהיא דווקא בזכות העירוניות שמתפתחת בה באופן מקרי. ניכר כי התפיסה הרווחת בישראל מדירה את העירוניות והתחבורה ומאדירה את "השכונה". ההרס שזרעה התחנה המרכזית בסביבתה השכיח את החזון הרגעי של תל-אביב להצטבר, להתעבות ולהתאחד עם ערי הלווין שלה לכדי כרך עירוני גדול. ההצעה מנסה לעורר את חזון העירוניות המועצמת ולאפשר לו להתקיים בשלום עם "השכונה".

העיר תל-אביב דחקה את מרכזי התחבורה אל מחוץ למרכזה לאורך כל שנות קיומה. מדיניות זו נמשכת גם היום, כחלק ממגמה גדולה יותר של הוצאת גופים אל מחוץ לעיר. התחנה המרכזית הנוכחית צפויה גם היא לצאת ממרכז העיר. החזון הממסדי הוא העברה של התחנה המרכזית לצומת חולון, במנותק מהקשר עירוני ובסמוך לקו שולי של רכבת ישראל.

כיום, התחנה המרכזית בשד' לוינסקי ממוקמת במרכזה המודחק של תל-אביב, בהקשר עירוני שילך וישתכלל בעתיד, ובניגוד לאתר בצומת חולון, היא גם סמוכה לתחנת הרכבת המרכזית ביותר בישראל (תחנת ת"א-הגנה). עם זאת, מבנה התחנה המרכזית הנוכחי מנותק מתחנת הרכבת ומעורק התח"צ הראשי בתל-אביב, יועד כתחנת קצה ולא מונחה-מעבר קווים, נתפס כאובייקט בודד, מאורגן באופן קשה להתמצאות ושרוי במצב מופקר. הקונצנזוס לגבי פירוק המבנה נובע בעיקר מהטראומה התקופתית ממבני-על.

התכנית המוצעת "מרכזית בעיר" שואפת לקיים סלון בעיר, המושתת על פעילות התחבורה הציבורית. התכנית מנסה לאחות את שברי הרקמה העירונית השונים, במשותף עם מבנה התחנה המרכזית המהווה שבר רקמה בעצמו. המקום נתפש כמרכזה, עיקרה וכשערה של העיר גם יחד. הוא שזור ברקמה העירונית, ואינו מחויב להתקיים בתוך מבנה בודד.

לפי ההצעה, התחנה המרכזית תתארגן לאורך דרך מהירה להולכי רגל, שעוברת בין תחנת הרכבת, דרך צומת הקווים אנכיים/אופקיים ועד לריכוז המסופים במבנה התחנה המרכזית הקיים, שם הדרך המהירה מתפקדת כעמוד שדרה התמצאותי ומארגנת מחדש את ההיררכיה הלא ברורה במבנה המסועף.

עיר / נָפֶל CITY / PORT

מהי עיר הנמל החדשה?
What is the New Port City?

מאז המהפכה התעשייתית הולכים נמליהים וגדלים. עם גדילתם הם נעשים רועשים וממוכנים יותר, ומטבע הדברים מסוכנים יותר לעיר, שמצדה נוקטת בפרקטיקות-ניתוק שונות, כגדרות, שערים ואף הטיית אפיקי נחלים.

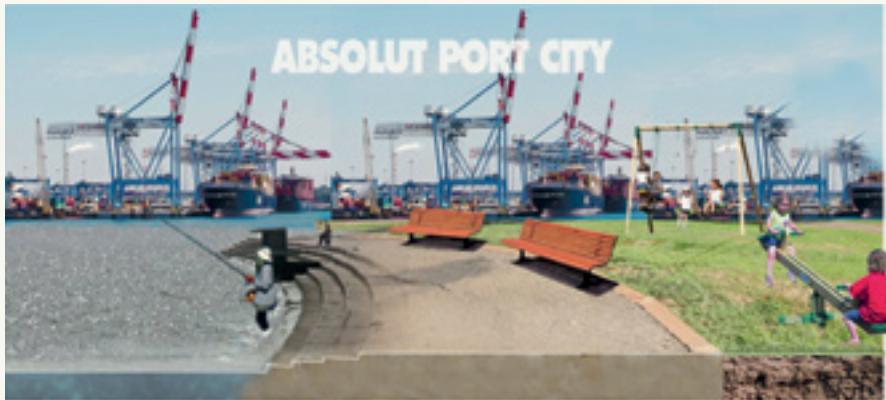
העיר והנמל, אם כך, מתנתקים: עיר-הנמל הולכת ונעלמת. הטענה: לעיר יש זכות לנמל.

זכות העיר לנמל היא הזכות לשימור המורשת של עיר-הנמל. מהזכות הזו של העיר, לשימור ושיחזור ערכי הנמל, נגזרת חובה תכנונית להתוות מחדש קשרים בין שתי היישויות הללו, מבלי לפגוע בתפקודים הדרושים. לדוגמא, נמל אשדוד, הנמל המסחרי הגדול בישראל:

הנמל מוסיף להתפתח, ודורש עורף לוגיסטי גדול יותר ויותר. ההצעה הקיימת לפיתוח הנמל מקצה דונמים רבים להאנגרים מדרומו וממזרחו, ובעצם מציירת מצב בו אשדוד נפרדת מהנמל שלה אף יותר מהיום: יש את העיר, יש את הנמל, וביניהם משתרעת 'עיר' נוספת, חדשה, ריקה מבני אדם, של האנגרים לוגיסטיים. הפרויקט מבקש להציע אלטרנטיבה ל'הלאמת' השטחים הזו, ולהציג אפשרות לשילוב עורף הנמל עם העיר.

הצעה זו לשימור עיר-הנמל, מושתתת על ניתוח תהליכי התפתחות הנמל, טיפולוגיות ערי-נמל שונות וערכים נוספים שעולים מלמידה היסטורית של ערי-הנמל ומתוך כך על בניית ערוב שימושים ממשי בין פעילויות הנמל והעורף שלו ובין פעילויות עירוניות מגוונות.

החיפוש אחר 'עיר-הנמל החדשה', על כל ערכיה, הוא גם ניסיון לנסח בסיס עקרוני-מהותי ללמידה על עתידן של ערי-הנמל בכלל, ובקו החוף המזרחי של הים התיכון בפרט.

עיר / נָפֶל CITY / PORT

זכות העיר לנמל The City's Right to a Port

'זכות העיר לנמל' הינה דרישה לחשיבה תכנונית מחודשת שתסיר את החיץ ותחבר בין העיר לבין הנמל שלצדה, ובה בעת תשמור על ההפרדה המתחייבת מהיות הנמלים בימינו גדולים, רועשים ומסוכנים, ועל ידי כך תאפשר את קיומה של 'עיר-הנמל החדשה'.

לאורך ההיסטוריה התפתחו ערי-הנמל סביב ובמקביל לנמליהן. במקרים רבים, עם גדילתם, הוצאו הנמלים מן העיר והתפתחו לקומפלקסים תעשייתיים בפני עצמם. דבר זה יצר הפרדה בין הנוף התעשייתי של הנמל לבין הנוף העירוני, וכתוצאה מכך העיר ותושביה איבדו את האוריינטציה כלפי הנמל, שהיה למעשה המרכז ההיסטורי שלהם.

אשדוד היא עיר עם נמל גדול ופעיל מאד, בו מועסקים רבים מתושבי העיר. אך אפילו מבט חטוף במפה מגלה מיד כי ישנה הפרדה מוחלטת בין העיר לנמל. מלבד היותו מקור לכלכלי משמעותי לקיומה, העיר ותושביה אינם נהנים מהנמל, ואין לו נוכחות מורגשת בעיר. כלומר, אשדוד היא אמנם עיר עם נמל אך אינה מתפקדת כ'עיר-נמל'.

הפרויקט משיב את מהות עיר-הנמל באמצעות הצפת האזור בין העיר לנמל ויצירת חיבור מהותי וחזותי בין השניים, המאפשר את הסרת החיץ, בניית רציף עירוני המשמש את פרוגרמות העיר וכן שימור מבנים קיימים שכבר אינם בשימוש הנמל ופיתוחם באמצעות פרוגרמות עירוניות חדשות. בדרך זו נוצר מרכז חדש לעיר המשמש כמעין 'עיר עתיקה' עבור עיר-הנמל החדשה, ואולי כך אף יושבו לעיר ניווחות של פעם, כשאדי הים משמשים כתפאורה למסחר ומפגשים אנושיים יומיומיים.

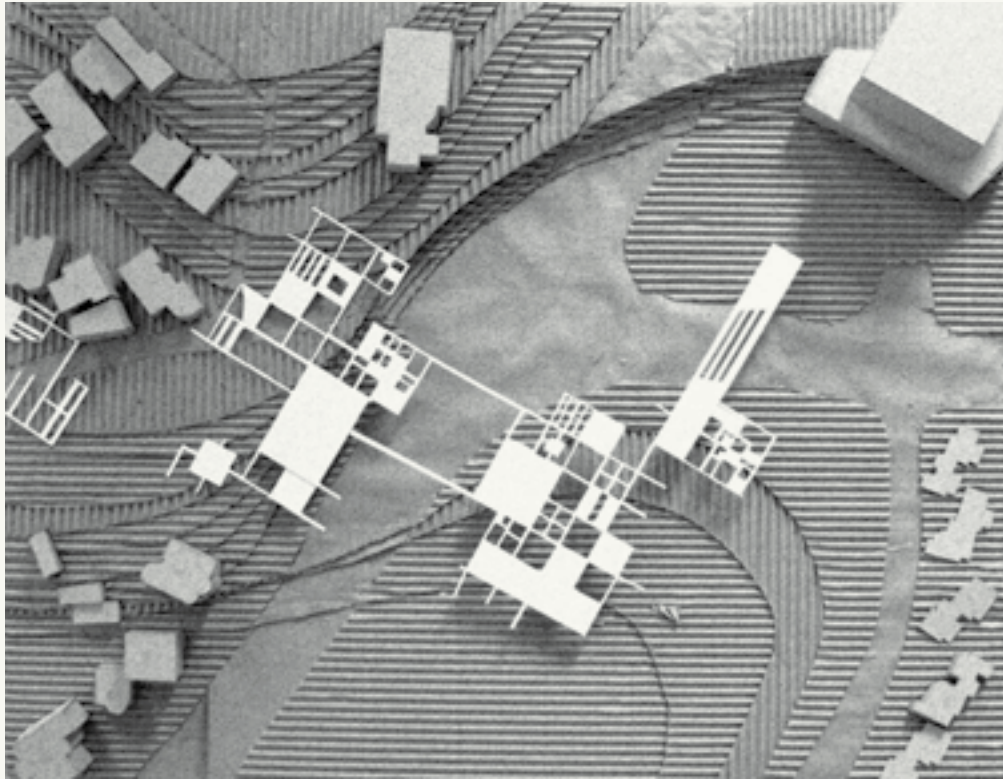
הגן הערדי THE ARADIAN GENE

מחקרים מקדימים, אג'נדה חלוצית ותכנון עירוני חדיש השואב מרעיונות אוטופיים עולמיים, הפכו את ערד לעיר המתוכננת ביותר בישראל. במשך שנים נחשבה ערד לעיר משגשגת, אולם עם הזמן וכתוצאה מתהליכים שפגעו בעיירות הספר בישראל, איבדה מדמותה ומצביונה, ועל אף שהיא שונה מהן במהות ובתכנון, דבקה בערד התדמית שממנה ניסתה כל כך להתרחק – "עיירת פיתוח". המקרה של ערד מלמד על כך שבעיות ערי הנגב הן לא בהכרח תכנוניות, ועל כן רואה הפרויקט חשיבות בעיבו וציפוף העיר הקיימת ומתן עדיפות על פני המצב המתוכנן, בו עתידים לקום מספר ישובים עצמאיים בחבל ערד, העלולים להיכשל באופן דומה.

ממה מורכבת יחידת שכונת ערדית? הפרויקט מתמקד ברובע אבישור, מהרובעים הוותיקים במרכז העיר, שתוכנן על פי מודל "יחידת השכונות". רובע זה מבטא נאמנה את עקרונות הקמת העיר ואת תפיסת המגורים החברתית של שנות השישים, וראוי לשימור ופיתוח. שכונות המרכז תוכננו כ"מיקרוקוסמוס" של העיר. הרובעים הוותיקים משקפים את מצבה של העיר כיום ומושפעים מאותם התופעות והתהליכים החברתיים אשר פגעו בה. מתוך כך בוחן הפרויקט האם ניתן להפוך את התופעה ולהשפיע על מצב העיר כולה על ידי פעילות הממוקדת ברובעי המרכז?

הצעת התכנון מבקשת להתאים את אורח החיים ברובע אבישור לזמננו, תוך שימוש בערכים תכנוניים קיימים, ערכי טבע ונוף, שכונות וקהילה, והחדרת פונקציות ציבוריות ומסחריות. בשילוב מערכת השימושים הקיימת תתאפשר יצירת מרכז עירוני המתחבר לקיים ולא מתחרה בו.

המשמעת והאורתוגונוליות של המודרניזם האדריכלי אל מול הפראיות הלא מתוכננת של הטבע הסובב והחודר לעיר הן שהכתיבו את ההשראה העיצובית, התורמת ליצירת זהות מקום. הדירות, בנייני המגורים והדרכים מאורגנים כמערכת פתוחה שתוכל להשתנות בעתיד.

בין שתי ערים BETWEEN TWO CITIES

אחת השאלות המהותיות במציאות הישראלית היא: האם ניתן לשלב בין התרבויות השונות והמגוונות הקיימות במרחב תוך שימור זהותן הייחודית. בפרויקט זה השאלה נבחנת מזווית ראייה תכנונית תוך הנחה כי עלינו – כמתכננים – להציע אפשרויות מרחביות לשימור המגוון התרבותי ויצירת התפתחות בין תרבותית, אך ההגשמה נתונה בידי החברה.

שתי ערים – נצרת ונצרת עילית, העיר העתיקה והעיר המודרנית, הן דוגמה לשתי ערים שכונות שהאופי העירוני והתרבותי שלהן שונה בתכלית: תרבות ערבית יס-תיכונית לעומת תרבות מהגרים מזרח-אירופאית. בין הערים, אשר כביש ארבע-נתיבי משמש כגבול כמעט בלתי עביר ביניהן מתקיימים הפרדה רשמית ומאבקי טריטוריה ארוכי שנים. במקביל, ביומיום קיים מיזוג לא רשמי המתבטא בהגירה, תלות ממסדית ומסחרית, קשרי תעסוקה וקשרי מבט נופיים.

מארג, לא קן – ההפרדה הרשמית לשתי ערים הינה מלאכותית ומוסדית; בפועל מדובר במרחב גיאוגרפי אחד, בו מתרחשת דיפוזיה טבעית. תוך מספר עשורים אוכלוסיות הערים יכפילו עצמן ולא יהיה מנוס מההתמודדות האורבנית, דהיינו החיבור או ההפרדה המרחבית בין השתיים.

המרחב מלא ברבדים של זכרון – ממשי, מדומיין ומיוחל. כדי לזכור צריך גם מקום לשכוח. ההווה והעתיד דורשים מאיתנו הוספת רובד חדש. הפרויקט מציע רובד חיבור חדש על ידי טשטוש המציאות התכנונית המוגדרת בתוך מערכת אחת המצטרפת לקיים ומוסיפה מקצב חדש. מארג המאפשר התפתחות מתוך ערבוב וחיבור כתחליף לאבולוציה שנובעת מהגדרה או הפרדה.

הזדמנות והתערבות – לאחר זיהוי של רחובות פוטנציאליים בשתי הערים היכולים להוות רחוב מחבר, מוצע מארג מקשר שישמש כקמפוס מוזיקה פתוח ומפוזר על פני הרחוב, תוך כדי יצירת רצף אורבני בין-עירוני. יחידת הבסיס היא הכיתה-החצר. הלימוד והחוויה האורבנית מתרחשים בחללים סגורים ופתוחים הזולגים זה לזה ולנוף. זאת במטרה לייצר השפעה עירונית וסיטואציות מרחביות מגוונות שבכוחן להכיל שימושים שונים וטרנספורמציה עתידית. כמו המוזיקה, גם הארכיטקטורה יכולה להוות שפה בין-תרבותית ומצע לאלתור המייצר זהות תרבותית יחודית.

Bezalel
Academy of
Arts and Design
Jerusalem

בצלאל
אקדמיה
לאמנות ותיצוב
ירושלים

